

Justitiedepartementet

Yttrande över betänkande Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd

Er beteckning: SOU 2025:33

Länsstyrelsen i Dalarnas län, nedan Länsstyrelsen, har beretts möjlighet att lämna yttrande över (SOU 2025:33) betänkande av utredningen om Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd.

Sammanfattning

Länsstyrelsen avstår från att tillstyrka eller avstyrka förslaget i dess helhet, men avstyrker förslagen om att utöka möjligheterna att vägra och återkalla uppehållstillstånd på grund av bristande vandel. Yttrandet omfattar således endast synpunkter på dessa delar.

I korthet avstyrker Länsstyrelsen på grund av vandelsbegreppets otydlighet, risken för rättsosäkerhet som dess införande medför och de rättighetsinskränkningar som förslaget innebär för personer med uppehållstillstånd. Länsstyrelsen ser även en risk att förslaget i förlängningen bidrar till att målgruppens tillit till myndigheter minskar, vilket vore skadligt för både den enskilde och för samhället i stort. Därtill bedömer Länsstyrelsen att ekonomisk försumbarhet eller missbruk av alkohol eller narkotika inte bör betraktas som bristande vandel och således vara utvisningsgrundande. Sammantaget bedömer Länsstyrelsen att förslaget riskerar att öka segregationen och polariseringen i samhället.

Länsstyrelsen vill anföra att det av EU:s mottagandedirektiv 2024/1346 stycke 22 framgår att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt eventuella kumulativa effekter av åtgärder så att den faktiska tillgången till rättigheter säkerställs. Länsstyrelsen framhåller att detta försvåras av utredningar och förslag som ibland bygger på varandra och i andra fall inte tar hänsyn till varandra alls. Detta betänkande är ett i raden av flera som riskerar att inskränka på rättigheterna för personer med uppehållstillstånd i Sverige. Bland betänkandena bedöms företrädesvis dessa vara relevanta:

- Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott (SOU 2025:54)
- Skärpta krav på medborgarskap (SOU 2025:1)
- Ökat informationsutbyte mellan myndigheter (SOU 2025:45)
- Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper (SOU 2025:53)
- Mottagandelagen – En ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande (SOU 2024:68)
- Vissa åtgärder för stärkt återvändandeverksamhet och utlänningskontroll (SOU 2024:80)
- Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt (SOU 2025:31)

Krav på vandel i utlänningslagen

I direktivet ingår att se över kravet på en utlännings levnadssätt vid prövningen av en ansökan om uppehållstillstånd, samt att se över möjligheterna att lägga brister i levnadssättet till grund för återkallelse av uppehållstillstånd. Länsstyrelsen vill här särskilt belysa risken för rättsosäkra bedömningar. Det är av vikt att det säkerställs att rättssäkra bedömningar görs och att personer med uppehållstillstånd är väl informerade om vilken typ av beteenden och/eller yttranden som kan leda till återkallelse av dessa.

Länsstyrelsens grunder för avstyrkande

Begreppets otydlighet

I förlängningen bedöms förslaget vara problematiskt då risken för rättsosäkra bedömningar kan öka utlänningars upplevelse av otrygghet och icke-tillhörighet till landet och således motverka en långsiktigt fungerande integration. Begreppet vandel är otydligt, vilket gör det svårt för den enskilde att förstå vad som avses och således undvika att göra sig skyldig till bristande vandel. För personer med uppehållstillstånd kan det i sin tur leda till en upplevelse av icke-tillhörighet till samhället. Detta kan i förlängningen leda till en minskad tillit till myndigheter och sammantaget, till försämrade förutsättningar att uppnå en långsiktigt god integration.

I sammanhanget blir utredningen Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper (SOU 2025:53) och de konsekvenser den bedöms kunna få för utlänningars socioekonomiska situation och integrationen i stort viktig. Exempelvis skulle förslaget kunna innebära att förmågan att betala räkningar blir än svårare för personer i socioekonomisk utsatthet. Dessa riskerar att betraktas inneha brister i levnadssättet och få sina uppehållstillstånd återkallade på grund av fattigdom.

Länsstyrelsen delar till viss del utredarens bedömning avseende utökade möjligheter att avvisa och återkalla uppehållstillstånd på grund av brottslighet, men anser inte att bristande vandel i dess nuvarande utformning kan utgöra skäl nog att avvisa eller återkalla ett uppehållstillstånd. I det fall man ändå vill införa bristande vandel som en utvisningsgrundande omständighet i syfte att upprätthålla en reglerad invandring eller allmän ordning eller säkerhet bör det förtydligas vad som avses med bristande vandel.

Ekonomi och missbruk som grunder för utvisning

Länsstyrelsen avstyrker förslaget då ekonomisk försumbarhet eller missbruk av alkohol eller narkotika enligt Länsstyrelsens bedömning inte bör vara utvisningsgrundande.

Inskränkningar i rättigheter

Länsstyrelsen avstyrker även på grund av de inskränkningar i flera konventionsskyddade rättigheter som förslaget innebär. Förslaget riskerar att bidra till att skapa ett samhälle där de som i första hand omfattas får en begränsad och villkorad yttrandefrihet. Detta, bedömer Länsstyrelsen, kan i förlängningen leda till att utlänningar avstår från att utöva sin yttrandefrihet och exempelvis rikta kritik mot myndigheter eller delta i demonstrationer av rädsla för repressalier.

Utredningen tillstår att förslagen innebär inskränkningar i rättigheter som skyddas av både Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga, men att syftet med förslagen berättigar dessa.

Sammantaget är syftet att öka förutsättningarna för att vidmakthålla en reglerad invandring och i förlängningen allmän ordning eller allmän säkerhet. Detta är ett

godtagbart syfte i ett demokratiskt samhälle som kan motivera inskränkningar av konventionsskyddade rättigheter

Länsstyrelsen menar att inskränkningar i konventionsskyddade rättigheter för en viss grupp riskerar att förstärka polariseringen i samhället, segregationen och känslan av utanförskap för dem som lagstiftningen avser då samma regelverk inte gäller för dem som för majoritetsbefolkningen.

De integrationspolitiska målen

Länsstyrelsen delar inte utredarens bedömning om att införandet av bristande vandel som grund för att avvisa eller återkalla ett uppehållstillståndsbeslut inte har någon betydelse för integrationen.

Även om det inte är realistiskt att tro att förslagen i sig kan leda till förbättrad integration kan det utgöra ett ytterligare incitament till att leva skötsamt, laglydigt och i övrigt hederligt vilket också i sig ökar förutsättningarna för att integreras i Sverige

Utredaren anför att det för att en utlänning ska kunna rota sig i landet och bli en del av det svenska samhället är viktigt att han eller hon vid någon punkt kan känna sig trygg med att stanna här. Utredaren menar att de utökade kraven ur det här perspektivet kan anses leda till försämrade förutsättningar för att uppnå en framgångsrik integration. Länsstyrelsen delar den bedömningen.

Samtidigt hävdar utredaren att det inte finns något motsatsförhållande mellan å ena sidan möjligheten att etablera sig här och å andra sidan tydliga krav på laglydighet och vandel i övrigt. Här delar inte Länsstyrelsen utredarens bedömning i fråga om vandel, då det är oklart vad det är för slags brister i levnadssättet som föreligger.

Länsstyrelsen instämmer med utredarens förslag om att de som etablerat sig i samhället ska åtnjuta ett starkare skydd mot återkallelse av uppehållstillstånd, men vad som avses med tillräcklig etablering bör förtydligas.

Konsekvenser för barn

Ur ett barnrättsperspektiv bedömer Länsstyrelsen att förslaget medför risker. Inte minst kan det innebära otrygga uppväxtvillkor för de barn och familjer som redan lever i socioekonomisk otrygghet. Utredningens bedömning är att förslaget förvisso kan medföra negativa konsekvenser för barn, men att dessa är förhållandevis begränsade. Länsstyrelsen delar inte utredarens bedömning.

Länsstyrelsen delar utredningens slutsats att återkallandet av barns uppehållstillstånd ska vara mycket svårt och sällsynt förekommande.

Länsstyrelsen delar bedömningen att anknytningen till och etableringen i Sverige samt barnets bästa särskilt ska beaktas.

Vad gäller konsekvenser av förslagen om en generell uppgiftsskyldighet till Migrationsverket bör fortsatt försiktighet iakttagas vid hanteringen av ärenden som rör barn.

Jämställdhet och barnrätt

Länsstyrelsen ser positivt på att särskilda skäl ska kunna beaktas vid risk om återkallande av uppehållstillstånd och att en så kallad säkerhetsventil som beaktar kvinnors våldsutsatthet i bedömningen ska införas. Med detta sagt efterfrågar Länsstyrelsen ett mer heltäckande jämställdhetsperspektiv i konsekvensanalysen.

När det kommer till våld i nära relationer, och inte minst hedersrelaterat våld, belyser inte utredaren på vilket sätt kvinnorna – eller barnen – skyddas om de utvisas tillsammans med sina våldsutövande män. Med det sagt är det viktigt att belysa att hedersrelaterat våld är komplext och ibland utövas av den ena föräldern, ibland av båda. Möjligen kan utökade möjligheter att utvisa på grund av hedersrelaterad brottslighet ha en avskräckande effekt som kan leda till att denna typ av brottslighet minskar och att kvinnors och barns trygghet ökar, men givet frågans komplexitet samt till att mannen inte alltid är förövare är detta svårt att förutse.

Sammantaget är det av yttersta vikt att det förtydligas hur regelverket kommer att se ut och att utökade möjligheter att utvisa på dessa grunder inte leder till att kvinnan eller barnet utvisas med sin förövare. Om förslaget träder i kraft efterfrågar Länsstyrelsen att våldsutsatta kvinnors rätt att behålla sitt uppehållstillstånd säkras och att detta inkluderar eventuella barn. Oaktat om förslaget införs

eller inte, är det ur såväl ett jämställdhets- som ett barnrättsperspektiv viktigt att det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld fortsätter. Därtill är det viktigt att man även fortsättningsvis alltid beaktar barnets bästa och utgår ifrån barnets rätt till båda sina föräldrar och en trygg uppväxt med ambitionen att inga barn splittras från sina föräldrar.

Det brottsförebyggande arbetet som argument

Som angivet i sammanfattningen avstår Länsstyrelsen från att tillstyrka eller avstyrka delen om att utöka möjligheterna att avvisa eller återkalla ett uppehållstillstånd på grund av brottslighet, men vill ändå framföra en synpunkt. Utredaren bedömer att förslagen kan väntas minska brottsligheten och få positiva konsekvenser för det brottsförebyggande arbetet. Länsstyrelsen vill här belysa att man i utredningen samtidigt medger att fler beslut om nekande eller återkallelse av uppehållstillstånd sannolikt kan innebära att fler människor än idag undandrar sig verkställighet och väljer att vistas illegalt i landet som så kallade papperslösa. Detta får anses vara problematiskt då man motiverar rättighetsinskränkningarna med att syftet med deras införande är att upprätthålla en reglerad invandring och skydda allmän ordning eller allmän säkerhet.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding i Länsstyrelsen i Dalarnas län Helena Höij med strateg inom integration Ulrika Ankarberg som föredragande. I den slutliga handläggningen har också länsråd Björn Forsberg och avdelningschef Mikael Selander medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.